

Riešenia úloh

**Finále OKM
1. kategória**

1) Finančné príjmy médií

Zisti, čo tvorí hlavný zdroj finančných príjmov pre tieto médiá:

- a) Denník N
- b) Topky.sk

Správne odpovede

Denník N (1b)

Denník N je financovaný najmä z **platieb predplatiteľov**, ktorých majú momentálne približne 73 tisíc. Ich štandardné predplatné stojí 7 eur na mesiac. Obsah je bežne zablokovaný skrz tzv. paywall. Denník N má aj reklamné spolupráce, hlavne na neplatenom obsahu, napríklad na ich newsfilteroch a podcastoch.

Topky.sk (1b)

Topky sú vlastnené firmou Zoznam, s.r.o. Ich model je založený na **predaji reklamného priestoru** na ich stránkach. Etický kódex firmy uvádza nasledovné: „Majoritná časť online produktov spoločnosti sú spravodajské weby a tematické magazíny. Práve tie generujú najvyššiu návštevnosť používateľov internetu a teda aj najväčší reklamný priestor, ktorý je prevažujúcim zdrojom príjmov.“⁵ A skutočne – za rok 2020 pochádzalo z celkových výnosov firmy vo výške € 7 150 042 až € 7 093 163 z predaja služieb.

Hodnotenie:

1 b dostávajú odpovede, ktoré správne určili hlavný zdroj financií a uviedli aspoň nejaký zdroj tejto informácie, resp. nejaké číslo potvrdzujúce tento fakt.

0.5b dostávajú jednoslovné či dvojslovné odpovede (napr. len „predaj reklám“), ktoré sú fakticky správne ale ničím nepodložené.

0b dostávajú nesprávne odpovede.

Ako je fungovanie médií ovplyvnené tým, akým spôsobom získavajú financie? Je podľa teba jeden z modelov financovania lepší ako druhý? Svoju odpoveď zdôvodni. (2b)

Správne odpovede

Pri oboch modeloch financovania je, pochopiteľne, najlepšie prilákať čo najviac návštevníkov na stránku. Avšak *čím* priláka médium čitateľov sa líši podľa spôsobu financovania.

Pri **médiách financovaných hlavne z reklamy** de facto stačí, ak užívatelia kliknú na článok – zobrazí sa im reklama a spravovateľ stránky dostane z toho zaplatené. Tým pádom sa vytvára incentíva produkovať tzv. „clickbait“ nadpisy,

Správne odpovede (pokračovanie)

ktoré zaujmú čitateľa. Obsah nemusí byť úplne originálny – veď čitateľ za to neplatí nič. Takéto platformy málokedy obsahujú kvalitnú investigatívnu žurnalistiku. V lepších prípadoch ide o jednoduché spravodajstvo, v horších o bulvár alebo dezinformácie.

Pre **médiá, ktoré sa snažia vybudovať základňu predplatiteľov**, je dôležité ponúknuť čitateľom hodnotu za peniaze. Aby si ľudia boli ochotní predplatiť médium, malo by toto médium produkovať unikátny obsah, ktorý je vysokej kvality. Ak by médium kopírovalo články z tlačových agentúr alebo vytváralo clickbaity bez kvalitného obsahu, nikto by nebol ochotný platiť si predplatné.

Samozrejme, nejde o pravidlo. Mnohé denníky sa vymykajú takejto kategorizácii alebo majú zmiešaný model financovania.

Hodnotenie:

2 body za kvalitne vysvetlenú odpoveď, ktorá jasne popísala rozdielne motivácie na základe rozdielnych spôsobov financovania. Normatívny záver sa mohol líšiť od toho, ktorý je uvedený v správnej odpovedi, ale musel byť dobre odargumentovaný.

1 bod za čiastočne alebo slabo vysvetlené odpovede, ktoré nedokázali dostatočne obhájiť preferenciu pre jeden alebo druhý model financovania.

0 bodov za nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Zdroje:

[SDA príručka mediálnej gramotnosti](#)

[Hospodárenie Denníka N](#)

[Etický kódex Zoznam](#)

2) Nájdi argumentačnú chybu

Prečítaj si nasledujúci argument, ktorý jeden politik použil v rozhovore. Daný politik v ňom tvrdí, že zvýšenie daní na hazard povedie k vyššiemu počtu nelegálnych herní.

... A chcel som sa ešte vyjadriť k tomu hazardu. (...) Ono to znie veľmi ľúbivo. Zdaňme ten hnusný hazard. No potom sa nečudujme, keď nám budú ako huby po daždi rásť ilegálne herne a kasína. (...) Teraz ešte zaťažím herne daňami, lebo oni sú zlí... na to nie sú dane. Ak je s hazardom spoločenský problém, tak ho zakážme ako drogy. Ísť na to cez dane považujem za nebezpečné, lebo akurát podporíme vznik nelegálnych herní.

Predstav si, že si oponent tohto politika v diskusii. Vieš nájsť v jeho argumente chybu? Akú? (3b)

Správne odpovede

Súťažiaci sa tu mohli uberať rozdielnymi smermi. Základom bolo, aby pochopili zadanie – nemali vytvárať vlastný argument za zdanenie hazardu a nemali ani vyjadriť svoj vlastný názor. Cieľom bolo čisto postaviť sa do role názorového oponenta a pokúsiť sa nájsť chybu v argumente.

Primárna vnútorná chyba argumentu je, že daný človek tvrdí, že zdanenie povedie k nárastu nelegálnych herní. Avšak hneď vetu predtým tvrdí, že „Ak je s hazardom spoločenský problém, tak ho zakážme ako drogy.“ Tieto dve tvrdenia si **protirečia** – ak pri zdanení hazardu vzniknú nelegálne herne, nevzniklo by ich ešte viac pri úplnom zákaze hazardu. Drogy sú zakázané a vo veľkom sa predávajú aj konzumujú nelegálne. Tabak a alkohol zakázané nie sú, ale je na nich uvalená relatívne vysoká daň. Síce istý nelegálny trh s tabakovými výrobkami a alkoholom existuje, ani z ďaleka nie je taký veľký ako pri drogách.

Alternatívne by sa dalo tvrdiť, že rečník vykresľuje **falošnú dichotómiu** – buď zdaníme kasína a vzniknú nelegálne herne, alebo nezvýšime dane a kasína budú vedené legálne. Oba prvky tejto dichotómie by sa dali namietat'. Za prvé, nelegálne herne už teraz existujú. Za druhé, ak by sa popri daniach sprísnilo kontroly a zintenzívnila policajná aktivita v tejto oblasti, nemuseli by vzniknúť nové kasína.

Posledný možný prístup, ktorý spomenieme, je založený na princípe **skrytej príčiny**. Dalo by sa tvrdiť, že skutočnou príčinou nelegálnych herní nie je zvyšovanie daní, ale nedostatočná kontrola a vymáhanie zákonov. Pokiaľ nie sú zákony dostatočne vymáhané, vždy sa oplatí viesť herňu nelegálne, lebo sa tým vyhýba všetkým reguláciám.

Možných odpovedí mohlo byť viac, ale museli byť dobre vysvetlené.

Hodnotenie:

3 body dostala odpoveď, ktorá jasne pomenovala argumentačnú chybu a kvalitne ju vysvetlila. Takáto odpoveď pracovala s tvrdeniami „súpera“ a dokázala ich použiť proti nemu. Odpovede boli tiež podložené aspoň akým-takým príkladom alebo ilustráciou z praxe.

2 body dostala odpoveď, ktorá dokázala nájsť argumentačnú chybu, ale nebola dostatočne kvalitne vysvetlená, resp. bola zmätočná.

1 bod dostala odpoveď, ktorá bola obsahovo dobrá, ale nepochopila úplne jasne zadanie, napr. nedostatočne reagovala na argument zo zadania.

0 bodov dostali chýbajúce odpovede alebo odpovede, ktoré vôbec nepochopili zadanie.

Zdroj:

[Rozhovor Richarda Sulíka v Denníku N](#)

3) Dôveryhodnosť štúdie

Nasledujúci článok sa odvoláva na vedeckú štúdiu:

Prekvapivé tvrdenie epidemiológov: Ochráni vás tento obľúbený nápoj pred covidom?!

Správne odpovede

Nájdí link na pôvodnú štúdiu:

Link: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnut.2021.772700/full>

Príde ti štúdia dôveryhodná?

- a) **áno**
- b) ~~nie~~

Zdôvodni svoju odpoveď. (3b)

Správna odpoveď

Podľa nášho záveru je štúdia skôr dôveryhodná než nedôveryhodná, aj keď má isté limitácie.

Štúdia sa nachádza na akademickom žurnáli Frontiers in Nutrition – nejde síce o najprestížnejší žurnál, ale stále tak existujú isté štandardy na to, čo sa môže zverejniť. V štúdii je jasne popísaná metodológia, vzorka a presné výsledky. Sú uvedené potrebné referencie v korektnej forme. Štúdia jednoducho skúma vzťah medzi konzumáciou rôznych typov alkoholu a rizikom nakazenia sa koronou. Ide o tzv. obzervačnú štúdiu, ktorá monitoruje mnoho participantov za dlhšie časové obdobie.

2 body za kvalitne vysvetlenú odpoveď, kde súťažiaci dokázal identifikovať formálne znaky dôveryhodnej štúdie – žurnál, referencie, citácie, metodológia, atď.

1 bod za pravdivé, ale čiastočne alebo slabo vysvetlené odpovede.

0 bodov za nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Ak si účastník/účastníčka dokázal/-a obhájiť, prečo označil/-a médium za dôveryhodné, dali sa získať body v tejto úlohe. Ak boli poskytnuté zmysluplné dôvody, boli sme ochotní odmeniť istým počtom bodov snahu účastníkov a účastníčok.

Zdroje:

[Štúdia COVID-19 Risk Appears to Vary Across Different Alcoholic Beverages](#)
[Science Alert](#)

4) Príspevok na Facebooku

Nasledujúci príspevok bol uverejnený na Facebook stránke Sebavedomé Slovensko:

PUTLEROVA PROPAGANDA FUNGUJE

**86,6 % RUSOV PODPORUJE POTENCIÁLNY ÚTOK NA
ÚZEMÍ EURÓPSKEJ ÚNIE, VRÁTANE POĽSKA,
ESTÓNSKA, LOTYŠSKA, LITVY, BULHARSKA,
ČESKEJ REPUBLIKY, SLOVENSKA A ĎALŠÍCH KRAJÍN**

Správne odpovede

Uveď link na prieskum, na ktorý sa príspevok odvoláva:

Link: https://activegroup.com.ua/2022/03/16/survey-says-86-6-of-russians-support-the-armed-invasion-of-russia-in-other-european-countries/?fbclid=IwAR0KrsoQ1cE0j9hef4LGqxRsX1GkmRjCgBxCxZs7JKzh9bm8_I9WFXN_TuA

Je tvrdenie v príspevku pravdivé?

- a) ~~áno~~
- b) **nie**

Zdôvodni svoju odpoveď (2b)

Správna odpoveď

Tvrdenie, že 86,6% Rusov podporuje potenciálny útok na území Európskej únie je nepravdivé a dáta, na ktoré sa príspevok odvoláva, sú nekorektne interpretované.

V skutočnosti "Myslíte si, že by mala armáda Ruskej federácie vojensky donútiť ostatné krajiny, aby prestali podporovať ukrajinských nacistov?" odpovedalo 40,6% Rusov pozitívne. Ďalších 46% si nebolo istých odpoveďou a je manipulatívne ich započítať do kategórie tých, ktorí si želajú vojnu.

Správna odpoveď (pokračovanie)

Navyše, otázky boli v prieskume položené sugestívne a nekorektne. V už rozoberanej otázke z prvého bodu bolo použité slovné spojenie "ukrajinskí nacisti". Ťažko sa málo informovanému človeku odpovedá negatívne na otázku, či zasiahnuť proti nacistom. Okrem toho v Rusku, kde sa za názory ľudia bežne postihujú, môže byť neutrálna odpoveď vyjadrením nesúhlasu viac ako súhlasu.

Citovaný prieskum vypracovala ukrajinská agentúra Active Group. Aj keď sa môže jednať o inak serióznou firmu, dá sa legitímne namietat' nezávislosť a objektivita prieskumu, ktorý publikuje o motiváciách agresora jeho obeť.

Hodnotenie:

Dôležité bolo, aby súťažiaci identifikoval, že do čísla 86,6% bolo započítaných aj 46% respondentov, ktorí odpovedali „možno áno a možno nie, nie som si istý/-á“.

2 body dostali odpovede, ktoré identifikovali túto manipulatívnu techniku a výborne vysvetlili, prečo je takéto zavádzanie problematické. Ak dokázali poukázať aj na iné chyby (napr. frázovanie otázky), považujeme to za bonus a súťažiaci si určite zaslúži plný počet bodov.

1 bod získali odpovede, ktoré odhalili manipuláciu a nekorektnú interpretáciu, ale nedokázali ju dostatočne dobre vysvetliť.

0b za chýbajúcu alebo úplne nepravdivú odpoveď.

Zdroje:

[Príspevok Sebavedomé Slovensko](#)

[Príspevok Slovenská debatná asociácia](#)

[Štúdia Active Group](#)

5) Bias v médiách

Prečítaj si nasledujúce tri úryvky z troch rôznych médií. Všetky úryvky sú o rovnakej udalosti, ale autor každého úryvku udalosť opisuje odlišne. Následne odpovedz na otázky.

Denník N

Newsfilter: Narcisova voľná jazda

Igor Matovič (...) na obranu svojho miliardového nápadu pomoci rodinám zverejnil na Facebooku vlastné farebné tabuľky, kto si o koľko polepší, a v pondelok k nim dokonca zvolal tlačovú konferenciu.

Opäť dáva najavo, že len on má riešenia, len on vie, ako na to, a len on nás všetkých zachráni. Aj teraz sledujeme ten istý scenár čo vždy, keď líder OĽaNO príde s prevratnou a netradičnou myšlienkou, aby odviedol pozornosť od podstaty.

Raz je to Počiatkova vila, potom celoplošné testovanie, Sputnik, očkovacia lotéria, teraz je to 200 eur na dieťa či ohlasovaná dohoda so Slovnafťom o cenách palív.

Vždy je to niečo iné, ako by ste čakali a ako navrhujú odborníci. Vždy sa jeho spôsoby vymykajú pravidlám, ako by mal fungovať štát. Ale vždy je to len on, obyčajný človek, čo verí, že každý, kto mu stojí v ceste, je podliak a len on lietadlo.

Správne odpovede

Prevažuje v texte subjektívne hodnotenie autora alebo opis faktov? (1b)

a) Subjektívne hodnotenie autora

~~b) Opis faktov~~

Hodí sa spôsob, akým je text napísaný, k žánru textu (newsfilter)?(1b)

~~a) áno~~

b) nie

Zdôvodnenie:

Newsfilter má prinášať zhrnutie najdôležitejších správ a udalostí z daného dňa. Názov „newsfilter“ implikuje, že by malo ísť o spravodajstvo, ale v skutočnosti ide o komentár, ktorý je plný subjektívnych hodnotení autora.

Denník SME

Článok: Posudzujú investície nad milión eur, no pri Matovičovom balíku za miliardu sú ticho

Dnes sa Matovič spori s SaS o protiinflačnom balíku, ktorý zahŕňa najmä výrazné plošné zvýšenie prídavkov na deti a daňového bonusu. Štátnu kasu by tento rok stál asi štvrt miliardy eur a od budúceho roka viac ako miliardu eur ročne.

Predmetom sporu nie je len výška pomoci, ale aj to či by nemala byť adresnejšia a mieriť viac na chudobnejšie domácnosti. Príspevok na deti by sa podľa návrhu zvýšil všetkým rodinám rovnako a daňový bonus by viac pomohol bohatším rodinám.

V modelovom príklade, ktorý zverejnil Matovič, môže rodina s dvoma deťmi a príjmom 1000 eur dostať na daňovom bonuse asi o 80 eur mesačne viac ako podobná rodina s príjmom 500 eur.

Správne odpovede

Prevažuje v texte subjektívne hodnotenie autora alebo opis faktov? (1b)

- a) ~~Subjektívne hodnotenie autora~~
- b) Opis faktov**

Hodí sa spôsob, akým je text napísaný, k žánru textu (článok)?(1b)

- a) áno**
- b) ~~nie~~

Denník Postoj

Komentár: Matovičov návrh si toľko „hejtu“ nezaslúži.

Stavať pre prorodinné opatrenia na hranu fungovanie koalície je politická krátkozrakosť.

Minister financií Igor Matovič čelí pre svoj balíček opatrení na pomoc rodinám kritike z každej strany. Problém s jeho návrhom má koaličná SaS, ale nespokojnosť vo svojich komentároch vyjadrujú aj médiá či niektorí experti. (...)

Niežeby kritici nemali v niečom pravdu. Problém je inde. Opäť raz sledujeme protimatovičovskú lavínu, v ktorej sa veľa pozornosti venuje osobe šéfa OĽaNO. Tento spôsob debaty síce dokáže spoľahlivo vyvolať emócie, ale zároveň odvádza pozornosť od podstaty.

Podme najskôr k tomu, čo na kritike Igora Matoviča sedí. Spôsob, akým minister financií svoje návrhy prezentuje, obhajuje a hľadá pre ne podporu, normálnej politike naozaj škodí. Aj to je jeden z dôvodov, prečo je v debatach tak veľa emócií. Určite je užitočné stále to pripomínať, ale v prípade Igora Matoviča to už prestáva byť originálne.

Správne odpovede

Prevažuje v texte subjektívne hodnotenie autora alebo opis faktov? (1b)

- a) **Subjektívne hodnotenie autora**
- b) ~~Opis faktov~~

Hodí sa spôsob, akým je text napísaný, k žánru textu (článok)?(1b)

- a) **áno**
- b) ~~nie~~

Zdroje:

[Denník N](#)

[Denník Sme](#)

[Denník Postoj](#)

6) Over status

Prečítaj si nasledujúci status:

 Maroš Hnedý
11. mája · 🌐

ZA DOBROTU, NA ŽOBROTU!

Všade počúvame propagandu o tom, ako musíme Ukrajincom pomáhať, ako sme im zaviazaní pomáhať, ako je to prejav našej zodpovednosti, solidárnosti a neviem ešte čoho všetkého. Viac ako 2 mesiace si Slováci platia dane nie preto, aby sa štát staral o ich potreby, ale preto, aby štát z týchto daní živil Ukrajincov, ktorí majú dnes na Slovensku doslova eldorado.

Servilnosť zašla tak ďaleko, že poslanci Národnej rady, vrátane smeráckych poslancov, odhlasovali vystúpenie ukrajinského prezidenta Zelenského v parlamente.

A ako sa hovorí: daj čertovi prst, zoberie ti celú ruku! Len deň po vystúpení Zelenského v slovenskom parlamente sa nám Ukrajina odvdáčila tým, že zavrela jeden z kľúčových kohútikov, resp. kľúčový tranzitný uzol plynu z Ruskej federácie cez Ukrajinu do Európy. Čiže aj na Slovensko.

Priatelia, ak už toto Slovači neotvorí oči, ako je to s tou Ukrajinou, ako je to s ich úprimnosťou, tak potom neviem, či budú musieť už ľudia na Slovensku naozaj začať zomierať od hladu a plakať od biedy, aby sa konečne zobudili?!!

Ekonómia | včera 10.05.2022 21:22

Ukrajina od stredy zastaví tranzit plynu do Európy cez stanicu Sochranovka

Pinovod Zdroj: REUTERS/Kasper Pempel

👍 Like   💬 Comment   ➦ Share

👤 Frederika a 598 ďalších

Write a comment...

Správna odpoveď

Informácia v statuse, že Ukrajina „zavrela jeden z kľúčových kohútikov“, je:

- a) ~~Nepravdivá, ide o hoax~~
- b) Pravdivá, ale manipulatívne či nesprávne interpretovaná**
- c) ~~Pravdivá a korektne interpretovaná~~

Zdôvodni svoju odpoveď (3b)

Správna odpoveď

Autor statusu tvrdí, že Ukrajina sa nám „odvdáčila tým, že zavrela jeden z kľúčových kohútikov“, čím navodzuje dojem, že išlo o vedomé a zámerné rozhodnutie zo strany Ukrajinskej vlády, resp. že tam bol motív pomsty.

Autor statusu sa síce odkazuje na dôveryhodný zdroj (článok Aktualít), avšak neuvádza v statuse link, len screenshot titulu daného článku. Pritom v tele samotného článku sa uvádza, že „Ukrajinský prevádzkovateľ plynovodov GTSOU uviedol, že tranzit ruského plynu do Európy cez jeden z kľúčových vstupných bodov na ukrajinskom území, stanicu Sochranovka, bude od stredy 11. mája zastavený. *Dôvodom sú aktivity ruských okupačných síl na Donbase, kam patrí aj Sochranovka.*“

Takže príčinou zastavenia tohto prítoku plynu nie je zlomyseľnosť ukrajinskej vlády, ale ruská okupácia územia Ukrajiny. Autor zámerné vytrhol informáciu z kontextu, čím sa dopustil manipulatívnej a nekorektnej interpretácie.

Hodnotenie:

3 body získala kvalitne vysvetlená odpoveď, ktorá dokázala popísať širší kontext zastavenia plynu a zároveň poukázať na manipulatívnu techniku vytrhnutia informácie z kontextu. Takéto odpovede boli podložené dôkazmi.

1-2 body získali odpovede, ktoré boli síce správne, ale neboli dostatočne vysvetlené, krátke alebo nepodložené dôkazmi.

0 bodov za chýbajúce alebo nesprávne odpovede.

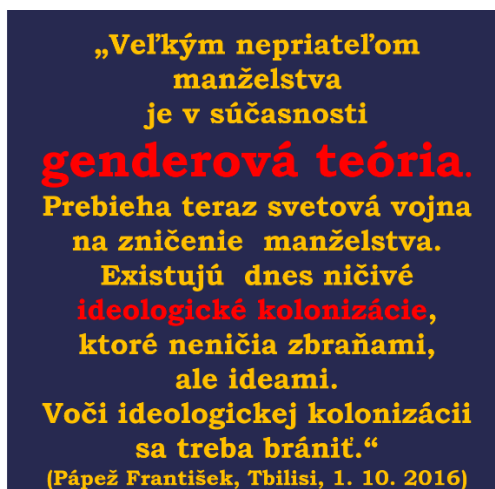
Zdroje:

[Pôvodný FB status](#)

[Článok Aktuality.sk, na ktorý sa status odkazuje](#)

7) Príspevok na Facebooku

Nasledujúci obrázok sa šíril na Facebooku:

Správne odpovede

Ide naozaj o citát pápeža Františka? (1b)

- a) **áno**
- b) ~~Opis faktov~~

Sedí miesto a dátum, kedy bol údajný citát vyslovený? (1b)

- a) **áno**
- b) ~~nie~~

Zdroj:

[Reuters](#)

8) Stránky, ktoré odhaľujú hoaxy

Na Facebooku existuje veľa stránok, ktoré tvrdia, že bojujú proti šíreniu dezinformácií a hoaxov. Tu sú tri príklady takých stránok:

- [Dezinformácie Hoaxy Propaganda](#)
- [Hoaxy a podvody - Polícia SR](#)
- [Dezoláti, hoaxy a konšpirácie](#)

Správna odpoveď

Ktoré z týchto stránok naozaj vyvracajú hoaxy? (1b)

- a) ~~Dezinformácie Hoaxy Propaganda~~
- b) **Hoaxy a podvody - Polícia SR**
- c) ~~Dezoláti, hoaxy a konšpirácie~~

Aké riziká podľa teba plynú z toho, keď sa slová ako „hoax“, „dezinformácia“ alebo „propaganda“ používajú primoc voľne? (3b)

Správna odpoveď

Existuje mnoho spôsobov, ako zodpovedať túto otázku, keďže ide o otvorenú otázku, ktorá vyzýva súťažiacich zamyslieť sa a preukázať nezávisle rozmýšľanie.

Súťažiaci mohli napríklad písať o tom, že primoc voľné používanie pojmov ako „hoax“, „dezinformácia“ a „propaganda“ znižuje silu týchto slov identifikovať a odsúdiť naozajstné hoaxy a dezinformácie. Ak budeme za hoaxy označovať názory druhej strany (a druhá strana začne robiť to isté s našimi názormi), tak tým relativizujeme a politizujeme slovo „hoax“. Vidíme to napríklad na stránkach ako Dezinformácie Hoaxy Propaganda, ktorá v podstate paroduje a robí si srandu zo všetkých sympatizantov Ruska. Nejde o systematickú analytickú prácu vyvracania hoaxov. Politici si tiež osvojili tieto slovíčka a začali ich veľmi voľne používať (napríklad [tu](#)). Takéto nadužívanie pojmov ako „hoax“ vedie k tomu, že označiť nejakú informáciu za hoax už nebude mať žiadnu hodnotu. Dalo by sa to prirovnať k označeniu „fašista“, ktoré sa momentálne tiež používa na akéhokoľvek politického súpera, čím sa znevažuje pôvodný význam slova.

Hodnotenie:

3 body získala kvalitne vysvetlená odpoveď, kde súťažiaci preukázal schopnosť analyzovať a rozmýšľať unikátnym spôsobom. Takéto odpovede boli podložené dôkazmi a situované do širšieho spoločenského kontextu.

1-2 body získali odpovede, ktoré neboli dostatočne vysvetlené, krátke alebo nepodložené dôkazmi.

0 bodov za chýbajúce alebo nesprávne odpovede.

9) Over článok

Prečítaj si nasledujúci príspevok:

Správna odpoveď

Je médium, na ktorom sa údajný článok nachádzal (The Sovereign Independent), dôveryhodné?

- a) ~~áno~~
- b) **nie**

Zdôvodni svoju odpoveď. (3b)

Správna odpoveď

História média

- The Sovereign Independent bol írsky magazín, ktorý začal publikovať v roku 2009 a momentálne už nie je funkčný. Stránka síce stále existuje, ale nachádzajú sa tam len nefunkčné linky z rokov 2014 a skôr.
- Nedá sa zistiť nič o vlastníckej štruktúre a redakcii média, celkovo sú zdroje veľmi limitované
- Médium promuje iné konšpiračné stránky, ako napríklad InfoWars Alexa Jonesa

Obsah článkov

- V článkoch sa nachádzajú nepravdivé tvrdenia bez toho, aby boli čímkoľvek podložené, napríklad že „nikdy nebolo dokázané, že [očkovanie] je bezpečné“
- Iné články obsahujú mnohé známe konšpiračné teórie, napríklad často sa spomína „New world order“

Forma

- Články väčšinou používajú emočne nabitý jazyk, ktorý sa snaží v čitateľoch vyvolať strach alebo hnev
- Obrázky použité v článkoch sú fotomontáže, ktoré majú rovnaký zámer vzbudiť negatívne emócie. Napríklad:

Hodnotenie:

3 body dostala odpoveď, ktorá sa vyjadrila ku všetkým trom tematickým okruhom – história média, obsah, forma. Takáto odpoveď musela byť zrozumiteľná a dobre vysvetlená. Priloženie dôkazov a linkov sme vnímali ako bonus a hodnotili to pozitívne.

2 body dostala odpoveď, ktorá pokrývala niektoré z troch tematických okruhov, nie nutne všetky. Odpovede boli zrozumiteľné, aj keď neboli perfektne vysvetlené.

1 bod dostala odpoveď, kde boli napísané len 1 dôvod, prečo je médium dôveryhodné. Odpovede sa mohli týkať správnych tematických okruhov, ale boli nezrozumiteľné a veľmi slabo vysvetlené.

0 bodov za nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Správna odpoveď

Článok cituje Billa Gatesa.

"The world today has 6.8 billion people. That's headed up to about 9 billion. Now if we do a really great job on new vaccines, health care, reproductive health services, we lower that by perhaps 10 or 15 percent."

Preklad: "Na svete dnes žije 6,8 miliárd ľudí. Mieri to k približne 9 miliárdám. Ak urobíme naozaj dobrú prácu na nových vakcínach, zdravotnej starostlivosti a službách reprodukčného zdravia, znížime to o 10 alebo 15 percent."

Je táto citácia pravdivá a korektná?

- a) ~~Áno, je to citát Billa Gatesa~~
- b) Síce ide o citát Billa Gatesa, ale je vytrhnutý z kontextu**
- c) ~~Nie, Bill Gates nič také nepovedal~~

Zdôvodni svoju odpoveď. (3b)

Správna odpoveď

Tento citát naozaj vyslovil Bill Gates na TED Talku v roku 2010 ([4:27](#)). Citát je prepísaný doslovne, nie je tam nič zmenené.

Avšak problémom je, že citát je vytrhnutý z 27-minútového príhovoru bez toho, aby bol spomenutý kontext. Citát osamote znie ako keby Bill Gates chcel využiť vakcíny na depopuláciu, čo implikuje že vakcíny zabíjajú a môžu byť použité ako nástroj na odstránenie časti populácie.

V skutočnosti bol Gatesov príhovor o tom, ako znížiť emisie. Jeden z nástrojov, ktorý v prezentácii spomína, je spomalenie rastu populácie. Vysvetľuje, že krajiny, kde sú vyššie počty zaočkovaných, nižšia detská mortalita a lepšie zdravotníctvo (špecificky v oblasti reprodukčného zdravia), tak tam rastie populácia pomalšie, lebo majú v priemere menej detí.

Hodnotenie:

3 body dostala odpoveď, ktorá dokázala identifikovať zdroj citátu, poskytla širší kontext o obsahu príhovoru, a taktiež dokázala poukázať na manipulatívnu techniku vytrhnutia jednej vety z kontextu. Takáto odpoveď musela byť zrozumiteľná a dobre vysvetlená. Priloženie dôkazov a linkov sme vnímali ako bonus a hodnotili to pozitívne.

2 body dostala odpoveď, ktorá identifikovala zdroj citátu a poukázala na vytrhnutie z kontextu, ale nebola dostatočne kvalitne vysvetlená.

1 bod dostala odpoveď, ktorá bola čiastočne pravdivá, ale nedokázala identifikovať zdroj citátu a ani nebola dostatočne zrozumiteľne vysvetlená.

0 bodov za nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Zdroje:

[Vydanie The Sovereign Independent, v ktorom je článok o Gatesovi](#)

[Stránka The Sovereign Independent](#)

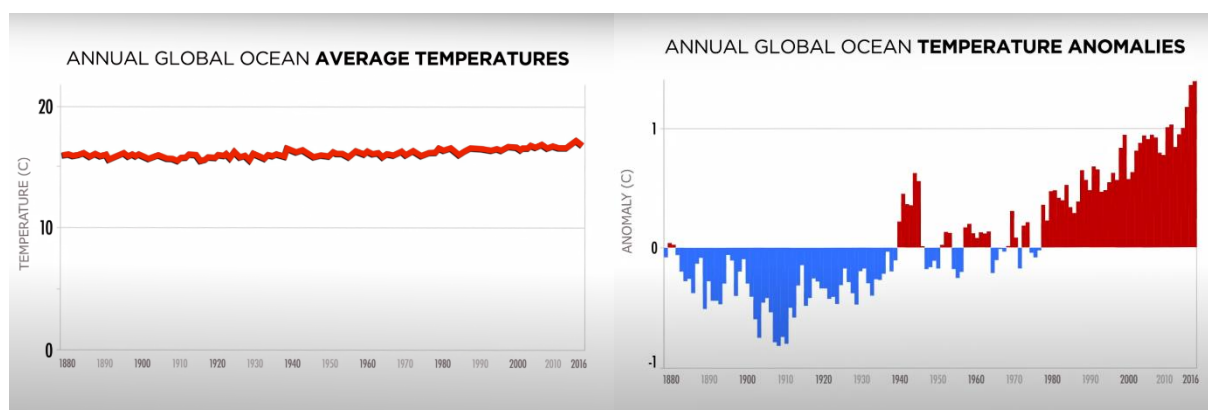
[TED talk Billa Gatesa](#)

[AFP Fact Check](#)

[Snopes Fact Check](#)

10) Interpretácia grafov

Tieto dva grafy zachytávajú priemernú zmenu teploty oceánov medzi rokmi 1880–2016. Oba grafy vizualizujú rovnaké dáta z National Centers for Environmental Information.

Aj keď oba grafy vychádzajú z rovnakých dát, vyzerajú veľmi odlišne.

Aké dojmy vytvárajú tieto grafy? Popíš rozdiely. (2b)

Správne odpovede

Z grafu naľavo to vyzerá, že teplota oceánov sa takmer nezmenila. Teplota osciluje okolo 16 stupňov a rastúca tendencia je minimálna. Z takéhoto grafu by sa dal vyvodiť záver, že teplota oceánov je za posledných 140 rokov v podstate konštantná.

Graf napravo zas zanecháva opačný dojem – je tam vidieť jasný stúpajúci trend teploty oceánov od 80-tych rokov. Keďže graf nemeria absolútnu teplotu, ale anomáliu, tak aj menšie zmeny v teplote vyzerajú omnoho drastickéjšie.

Hodnotenie:

2 body za správne a zrozumiteľne vysvetlené odpovede

1b za čiastočne správne alebo zmätočné odpovede

0b za chýbajúce alebo nesprávne odpovede

Ktorý z grafov je podľa teba vhodnejší na vizualizáciu dát o zmene teploty oceánov? Zdôvodni svoju odpoveď. (2b)

Správne odpovede

Ani jedna z týchto vizualizácií nie je a priori nekorektná. To, ktorý spôsob vizualizácie je vhodnejší, závisí od typu dát, ktoré meriame. Ak sú malé výkyvy nedôležité, tak je vhodnejší graf naľavo. Avšak ak chceme vizualizovať dáta, ktoré sú veľmi citlivé aj na malé výkyvy, tak je vhodnejší graf napravo.

Teplota oceánov sa radí do kategórie údajov, kde aj malé rozdiely majú závažné dopady. Priemerný nárast teploty aj o pol stupňa je významný pri tak obrovskom objeme vody. Vedie to k rastu hladiny oceánov a topeniu ľadovcov, a tým pádom zaplavovaniu nízko postavených pobrežných oblastí. Ohrozujú sa tým prirodzené ekosystémy a ľudské obydlia na pobreží. Taktiež otepľovanie poškodzuje morský život a spôsobuje vymieranie korálov, čo koniec-koncov ovplyvňuje aj ľudí závislých na rybárčení. Všetky tieto zmeny sa už momentálne dejú na planéte. Viac napríklad na [Climate.gov](https://www.climate.gov).

Graf, ktorý nedokáže zachytiť (síce v absolútnych číslach nízky, ale) významný rozdiel v teplote oceánov, nie je vhodný na vizualizáciu daných dát. Môže byť dokonca kontraproduktívny, keďže z neho môžeme nájsť dojem, že klimatická kríza sa v skutočnosti nedeje.

Hodnotenie:

2 body získala odpoveď, kde bolo aspoň v 1-2 vetách vysvetlené, ktorý graf je vhodnejší a prečo. V odpovedi sa nachádzalo vysvetlenie toho, prečo aj malý nárast v teplote má veľké dopady na ekosystém. Tieto odpovede boli prehľadné a zrozumiteľné.

1 bod získali neúplné odpovede, ktoré nepochopili podstatu otázky a zamerali sa na iné, menej dôležité aspekty. Takéto odpovede boli veľmi vágne a stručné.

0 bodov získali chýbajúce alebo úplne nesprávne odpovede.

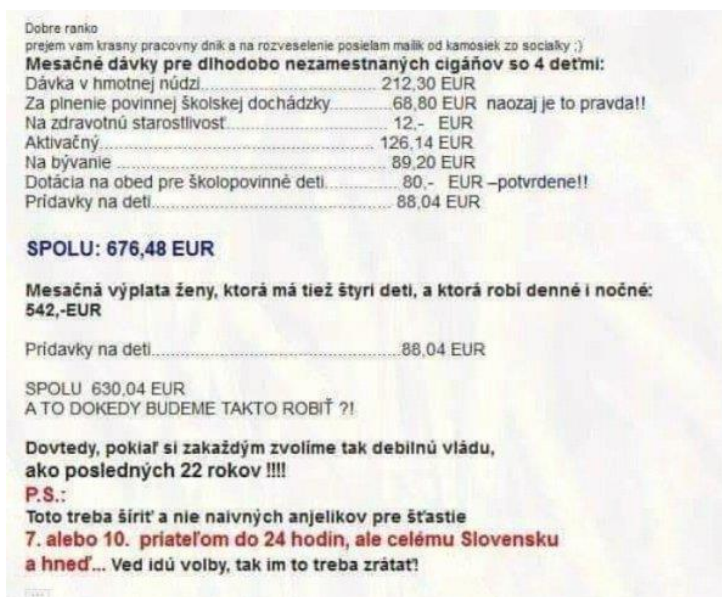
Zdroje:

[TED.ed](https://www.ted.com)

[Climate.gov](https://www.climate.gov)

11) Over príspevok

Nasledujúci príspevok sa virálne širil internetom:

Správne odpovede

Ktorý z vyššie zmienených príspevkov štát neposkytuje vôbec?

Na zdravotnú starostlivosť

Prijímateľom ktorého z vyššie uvedených príspevkov nie je rodič, ale obec?

Dotácia na obed pre školopovinné deti

Správne odpovede (pokračovanie)

Poberá aktivačný príspevok automaticky každá rodina v hmotnej núdzi?

nie

Aká je reálna výška dávky v hmotnej núdzi pre jednotlivca so štyrmi deťmi?

130,90 eur

Čo znamená fráza, že „sociálne dávky sú prerozdeľované na občianskom princípe“? Vysvetli vlastnými slovami. (2b)

Prerozdeľovanie dávok na občianskom princípe znamená, že každý občan SR má rovnaký nárok na dávky, ak spĺňa isté kritériá (napr. o majetkových pomeroch alebo rodinnej situácii). Tieto kritériá sa aplikujú na všetkých občanov rovnako.

Naopak prerozdeľovanie na základe etnickej alebo národnostnej príslušnosti by znamenalo, že špecifické národnostné skupiny by mali iné nároky na dávky. Takýto princíp sa na Slovensku neuplatňuje, takže neexistuje nič také ako „Rómske dávky“.

Hodnotenie poslednej podotázky:

2 body za správne a zrozumiteľne vysvetlené odpovede, ktoré mali viac ako jednu vetu.

1b za čiastočne správne alebo zmätočné odpovede

0b za chýbajúce alebo nesprávne odpovede

Zdroje:

[Hoaxy a podvody – Polícia SR](#)

[Ministerstvo práce](#)

12) Interpretácia tabuľky

Predstav si, že si maturant, ktorý si vyberá vysokú školu. V tvojom meste sú dve vysoké školy, ktoré obe ponúkajú rovnaké tri odbory: právo, medicína a filozofia. Ty ešte nie si rozhodnutý a nevieš, čo s budúcnosťou, takže chceš vyskúšať všetky tri odbory. Taktiež chceš maximalizovať svoju šancu, aby ťa prijali. Ako správny kriticko-zmysľajúci človek si pozrieš dáta o tom, koľko ľudí prijali škola A a škola B v minulom roku. Na internete nájdeš takúto tabuľku:

ODBOR	ŠKOLA A			ŠKOLA B		
	Počet uchádzačov	Počet úspešných uchádzačov	Percento úspešnosti	Počet uchádzačov	Počet úspešných uchádzačov	Percento úspešnosti
Právo	324	29	9%	136	11	8.1%
Medicína	551	104	18.9%	456	81	17.8%
Filozofia	125	74	59.2%	408	237	58.1%
DOKOPY	1000	207	20.7%	1000	329	32.9%

Na ktorú školu sa prihlásiš? (1b)

Správna odpoveď

- a) škola A
- b) –škola B

Zdôvodni svoju odpoveď (3b)

Správne odpovede

Ide o variáciu tzv. Simpsonovho paradoxu. Napriek tomu, že škola A má v priemere nižší počet prijatých študentov celkovo, v každom jednom odbore je percento úspešnosti vyššie. Na prvý pohľad by sa tak mohlo zdať, že študent má vyššiu pravdepodobnosť uspieť, ak sa prihlási na školu B – ved' 32.9% je výrazne lepšia šanca ako 20.7%. Avšak keď predstavíme do modelu novú premennú (špecifické odbory), pravdepodobnosť sa obráti a škola A vyzerá ako lepšia možnosť pre každý jeden odbor.

Ide o dobrú ilustráciu toho, ako vedia byť štatistiky nespoľahlivé, ak im dobre nerozumieme. Vloženie podskupín do modelu vytvorilo úplne iné výsledky. Podskupiny sú v tomto prípade viac relevantné ako celok, lebo študenti sa nehlásia na školu ako takú, ale na špecifické odbory.

Hodnotenie:

3 body za zrozumiteľnú a výborne vysvetlenú odpoveď. Takéto odpovede nielen že dokázali odôvodniť, prečo škola A je vhodnejšia, ale dokázali aj identifikovať a vysvetliť zdroj paradoxu. Najlepšie odpovede aj pomenovali, že ide o Simpsonov paradox.

2 body za správne odpovede, ktoré identifikovali nezhodu medzi celkovým percentom úspešnosti a percentom úspešnosti v jednotlivých odboroch, ale nedokázali vysvetliť príčinu tejto nezhody.

1 bod za zmätočné a slabo vysvetlené odpovede.

0b za nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Zdroje:

[Encyclopedia Britannica](#)

13) Korelácia vs. kauzalita

Kanadská prieskumná spoločnosť Ekos v marci 2022 robila prieskum o tom, ako ľudia vnímajú ruskú inváziu na Ukrajine. Nasledujúci graf zobrazuje, ako veľmi respondenti súhlasili s tvrdením "Rusko napadlo Ukrajinu oprávnene, vzhľadom na to, že rusky hovoriaci občania na Donbase boli utláčaní". Respondenti boli rozdelení do troch kategórií:

- Tí, ktorí mali 3 (alebo viac) dávok vakcíny proti Covid-19
- Tí, ktorí mali 2 dávky vakcíny proti Covid-19
- "Odmietajúci" vakcín - ľudia, ktorí sa odmietli dať očkovať

Views on invasion by vaccine acceptance

Q. Ako veľmi súhlasíš s nasledujúcim tvrdením?

Rusko napadlo Ukrajinu oprávnene, vzhľadom na to, že rusky hovoriaci občania na Donbase boli utláčaní

Tri alebo viac dávok vakcíny

Dve dávky vakcíny

Odmietajúci vakcín

neviem   nesúhlasím   ani jedno   súhlasím

BASE: Canadians, March 9-13, 2022, n=1,035, MOE +/- 3.1%, 19 times out of 20

Copyright 2022
No reproduction without permission

Aký je vzťah medzi týmito dvoma javmi (ochota dať sa zaočkovať a názor na vojnu na Ukrajine)? (1b)

Správna odpoveď

- a) ~~Ide o kauzalitu~~
b) Ide o koreláciu so skrytou príčinou
c) ~~Ide o náhodnú koreláciu~~

Zdôvodni svoju odpoveď (3b)

Správne odpovede

O **kauzalitu** nejde takmer určite. Tvrdiť, že vakcíny spôsobujú sympatie k Ukrajine a odpor voči Putinovi je nepodložené a absurdné.

Náhodná korelácia je tiež nepravdepodobná, a to z niekoľkých dôvodov. Vzorka prieskumu je dostatočne veľká a rozdiely medzi jednotlivými skupinami sú naozaj výrazné. Zároveň, podobné vzťahy sa dajú odpozorovať aj v iných spoločnostiach, nie len v Kanade (napríklad aj na Slovensku). V neposlednom rade sa dá celkom presvedčivo identifikovať niekoľko možných skrytých príčin.

Správne odpovede (pokračovanie)

Takže najpravdepodobnejšia je možnosť b) **skrytá príčina**. Tou je najpravdepodobnejšie zdroj informácií, z ktorých jednotlivé skupiny čerpajú. Dezinformačné weby často spochybňujú všetky mainstreamové zdroje informácií, či už ide o Covid, ruskú inváziu alebo čokoľvek iné. Mnoho týchto webov je postavených principiálne na tom, že odmietajú všetko mainstreamové a spochybňujú dominantný diskurz. Ďalšia možná skrytá príčina, ktorá je úzko spätá s tou prvou, je nedôvera voči autoritám.

Hodnotenie:

3 body dostali odpovede, ktoré dokázali vysvetliť, že ide o koreláciu so skrytou príčinou, a aj uviedli možné skryté príčiny. Takéto odpovede dokázali jasne vysvetliť, prečo sa ostatné možnosti nehodia.

2 body za správne odpovede, ktoré vysvetlili, prečo ide o skrytú príčinu, ale už nedostatočne vylúčili iné možnosti.

1 bod za zmätočné a slabo vysvetlené odpovede.

0b za nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Zdroje:

[Ekos štúdia](#)

[Horák - Nezaočkování oveľa častejšie schvaľujú inváziu Ruska na Ukrajinu](#)

14) Interpretácia dát v kontexte

Nasledujúce tabuľky prezentujú porovnanie rastu celkovej populácie SR s rastom populácie, ktorá sa hlási k rusínskej národnostnej menšine. Dáta sú z pravidelných sčítaní obyvateľstva.

RUSÍNI A RUSÍNKY

Rok	Počet	Zmena počtu	Zmena v %
2021	63556	+30 074	+89,82
2011	33482	+ 9 281	+38,3
2001	24201	+ 7 004	+40,7
1991	17197		

CELKOVÁ POPULÁCIA SR

Rok	Počet	Zmena počtu	Zmena v %
2021	5 449 270	+52 234	+0.97
2011	5 397 036	+17 581	+0.33
2001	5 379 455	+105 120	+1.99
1991	5 274 335		

Ktoré tvrdenie vyplýva z tabuliek? (1b)

Správna odpoveď

Stúpa aj celková populácia Slovenska, aj Rusínska populácia

Vysvetli, prečo sa tak veľmi líši vývoj Rusínskej populácie od vývoja celkovej populácie Slovenska medzi rokmi 2011 a 2021. Svoju odpoveď zdôvodni. (3b)

Správne odpovede

Slovenská populácia rastie, ale relatívne pomaly. Za to rusínska národnostná menšina zatiaľ v každom sčítaní zaznamenala významný nárast, medzi rokmi 2011 a 2021 sa dokonca počet Rusínov takmer zdvojnásobil.

Príčinou nie je, že by sa reálne narodilo toľko nových ľudí s rusínskou národnosťou. Na pochopenie tohto trendu treba porozumieť širšiemu spoločenskému kontextu, ale hlavne zmene metodiky v poslednom sčítaní.

V roku 2021 bolo po prvýkrát možné zvoliť si dvojitú národnosť. Mnoho Rusínov zároveň cíti príslušnosť k slovenskej národnosti – doteraz si museli vyberať, ale v roku 2021 si mohli zvoliť obe. Toto je najdôležitejšia príčina nárastu.

Ďalšou príčinou môže byť kampaň a mobilizácia predstaviteľov tejto menšiny, ktorí vyzývali Rusínov, nech sa prihlásia k svojej národnosti. Pre menšiny z toho plynú značné benefity, napr. vyššie finančné dotácie alebo jazykové práva v rámci obce.

Hodnotenie:

3 body dostali výborne vysvetlené odpovede, ktoré identifikovali hlavnú príčinu nárastu – povolenie dvojitej národnosti. Takéto odpovede taktiež spomenuli iné potenciálne príčiny nárastu, popri prípade ponúkli širší spoločenský kontext. Odpovede boli podložené dôkazmi.

2 body dostali odpovede, ktoré identifikovali hlavnú príčinu nárastu – povolenie dvojitej národnosti, avšak ďalej už analyticky nešli.

1 bod za zmätočné a slabo vysvetlené odpovede.

0b za nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Zdroje:

[SODB 2021](#)

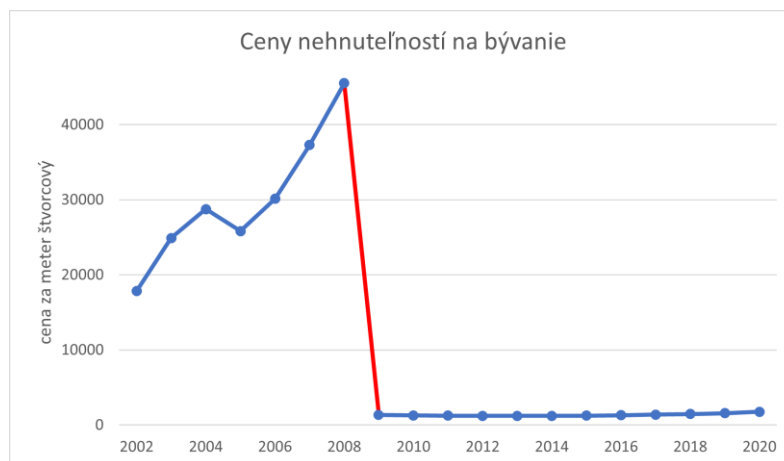
[Teraz.sk](#)

[Korzár SME](#)

15) Graf

Nasledujúci graf zachytáva vývoj priemernej ceny metra štvorcového nehnuteľností na bývanie v rokoch 2002 až 2020. Dáta pochádzajú z Národnej banky Slovenska.

V roku 2008 nastala celosvetová finančná kríza, kvôli ktorej výrazne klesli ceny nehnuteľností.

Zhodnoť kvalitu tohto grafu.

Správna odpoveď

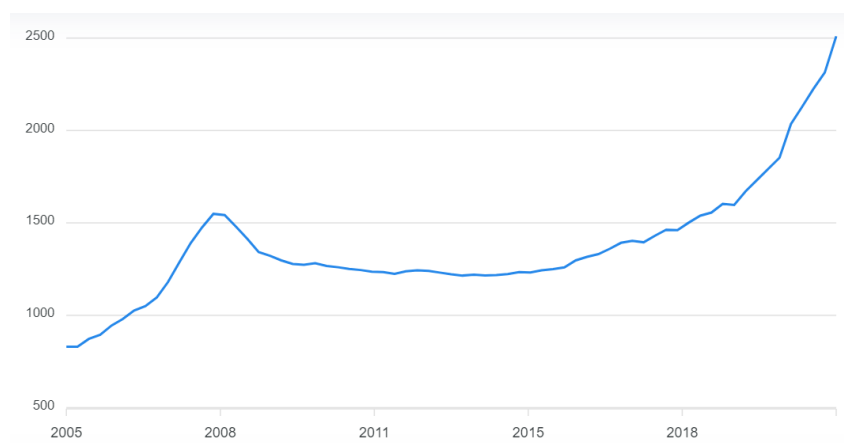
- a) Graf je zavádzajúci
- b) Graf je korektný

Zdôvodni svoju odpoveď (3b)

Správne odpovede

Graf je zavádzajúci kvôli tomu, že os Y síce zachytáva cenu za meter štvorcový, ale nešpecifikuje **menu**.

V roku 2008 naozaj nastala finančná kríza, po ktorej výrazne klesli ceny slovenských nehnuteľností. Avšak trh sa už dávno zotavil a reálny graf vyzerá asi takto:

Medzi rokmi 2008 a 2009 nastala ešte jedna zmena – Slovensko prešlo z korún na eurá. Toto je príčinou strmého poklesu v grafe. Autor pracoval do roku 2008 s cenou v korunách na meter štvorcový a po roku 2009 s eurami. Vzniká z toho dojem, že trh s nehnuteľnosťami sa doteraz nezotavil, čo nie je pravda.

Hodnotenie:

3 body za odpovede, ktoré identifikovali formálne nedostatky grafu. Takéto odpovede tiež chápali širší kontext, že finančná kríza a vstup do Eurozóny sa na Slovensku dial naraz.

2 body za odpovede, ktoré aspoň poukázali na formálne nedostatky grafu, bez porozumenia širšieho kontextu.

1 bod za odpovede, ktoré overili nepravdivosť grafu z iných zdrojov, ale nedokázali odhaliť formálne nedostatky grafu.

0b za nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Zdroj:

[Národná banka Slovenska](#)